

Sisällys

Teoksen kirjoittaja	III
Esipuhe kolmanteen uudistettuun laitokseen	V
Keskeiset lyhenteet	XIV
Johdanto	1
1 Teoksen kohde ja tarkoitus	1
2 Keskeisiä käsitteitä	3
2.1 Mitä tarkoitetaan EU-oikeudella?	3
2.2 Mitä tarkoitetaan eurooppaoikeudella?	4
2.3 Euroopan neuvosto ja Euroopan unioni	5
3 Lissabonin sopimus	7
Euroopan unioni: lyhyt johdatus	9
1 Euroopan integraation pääpiirteet	9
1.1 Euroopan integraatio on perimmältään rauhan projekti	9
1.2 Integraation syventyminen ja laajentuminen 1970- ja 1980-luvuilla	12
1.3 Euroopan unionin aika	15
1.4 Unionin tulevaisuustyö 2000-luvulla	18
1.5 Lissabonin sopimuksen pääpiirteet	19
2 EU:n ja jäsenvaltioiden välisen toimivallanjaon pääpiirteet	22
3 EU:n toimielinjärjestelmän pääpiirteet	25
3.1 Yleisiä näkökohtia	25
3.2 Euroopan parlamentti	26
3.3 Eurooppa-neuvosto	27
3.4 Neuvosto	28
3.5 Komissio	30
3.6 EU-tuomioistuin	31
4 Unionin päätöksentekomenettelyt	32

4.1	Perussopimusten muuttamismenettelyt	32
4.2	Unionin lainsäädäntömenettelyt	34
4.3	Säädösvallan siirto ja täytäntöönpanotoimivallan siirtäminen	35
III	EU-oikeuden rakenne, lähteet ja niiden ominaispiirteet	37
1	EU-oikeus ylikansallisena oikeusjärjestyksenä	37
2	EU-oikeuden rakenne	38
3	Primäärinen EU-oikeus	39
3.1	Perussopimukset, muutossopimukset sekä liittymissopimukset	39
3.2	Yleiset oikeusperiaatteet	40
4	Sekundäärinen EU-oikeus	41
4.1	Keskeiset säädöstyypit	41
4.2	Säädösten funktiot	41
5	EU-säädösten ominaispiirteet	43
5.1	Asetukset	43
5.2	Direktiivit	45
5.3	Päätökset	47
5.4	Muita säädöstyyppejä	47
6	Muita EU-oikeuden lähteitä	48
6.1	EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntö	48
6.2	Ulkosopimukset	49
6.3	Soft law	50
7	EU-oikeuden tulkintaperiaatteet	51
IV	EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välinen suhde	59
1	Taustaksi: kansainvälisen oikeuden ja valtiosisäisen oikeuden välinen suhde	59
2	Yleisiä näkökohtia EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden välisestä suhteesta	61
2.1	EU-oikeuden kyky määrätä asemastaan ja oikeusvaikutuksistaan jäsenvaltioissa	61

2.2	Näkökulmia EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen	62
3	EU-oikeuden valtiosisäiset vaikutustavat	66
3.1	Yleisesti EU-oikeuden vaikutustavoista	66
3.2	Periaatteiden yleisiä ominaispiirteitä	66
3.3	Periaatteiden funktioita	68
3.4	Periaatteiden keskinäissuhteista	70
4	Välitön oikeusvaikutus	72
4.1	Yleisiä näkökohtia	72
4.2	Välittömän oikeusvaikutuksen käsite	73
4.3	Välittömän oikeusvaikutuksen ulottuvuus	76
4.4	Direktiivien horisontaalisen välittömän oikeusvaikutuksen kieltö: direktiivien vaikutustavoista yksityisten oikeussubjektien keskinäissuhteissa	79
4.5	Välittömän oikeusvaikutuksen kriteerit	82
5	EU-oikeuden etusija	86
6	Tulkintavaikutus	90
6.1	Yleistä	90
6.2	Tulkintavaikutuksen suhde muihin vaikutustapoihin	91
6.3	Tulkintavaikutuksen ulottuvuus	92
6.4	Tulkintavaikutuksen rajat	93
7	EU-oikeuden vaatimukset kansallisen prosessi- ja sanktionormiston soveltamiselle	98
7.1	Yleistä	98
7.2	Oikeusturvan saatavuuden periaate	100
7.3	Vastaavuusperiaate	101
7.4	Tehokkuusperiaate	103
7.5	EU-oikeuden vaatimukset sanktioille ja seuraamuksille	107
8	EU-oikeuden tasolla määritellyjä oikeusturvamekanismeja	109
8.1	Yleisiä näkökohtia	109
8.2	Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun periaate	109
8.2.1	Yleistä	109
8.2.2	Ulottuvuus	110
8.2.3	Jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun edellytykset	111

8.2.4	Muita jäsenvaltion vahingonkorvausvastuun periaatteeseen liittyviä seikkoja	115
8.3	Väliaikaiset turvaamistoimenpiteet	115
9	Erityisiä kysymyksiä	117
9.1	Ulkosopimusten asema EU-oikeudessa	117
9.2	Ulkosopimusten oikeusvaikutukset EU-oikeudessa	123
9.3	Jäsenvaltion käsite	130
10	Kansallisen oikeuden näkökulma EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen	132
V	Perus- ja ihmisoikeudet EU-oikeudessa	135
1	Lyhyt johdatus perus- ja ihmisoikeuksiin	135
1.1	Mitä ovat perus- ja ihmisoikeudet?	135
1.2	Perus- ja ihmisoikeuksien ryhmittelyjä	137
1.3	Perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmät Euroopassa	138
2	Perusoikeuksien kehittyminen EU-oikeuteen	140
2.1	Perusoikeuksien läpimurto	140
2.2	Perusoikeuskehitys 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa	142
2.3	Perusoikeuksien läpimurto perussopimukseen	146
2.4	Ekskurssi: perusoikeuksien suhde sisämarkkinavapauksiin	148
3	Perusoikeudet EU-oikeuden nykytilassa	153
3.1	Lissabonin sopimus	153
3.2	Perusoikeuskirjan horisontaaliartiklat	157
3.2.1	Mitä ovat horisontaaliartiklat?	157
3.2.2	Perusoikeuksien sitovuus	157
3.2.3	Perusoikeuksien suhde unionin ja jäsenvaltioiden väliseen toimivallanjakoon	159
3.2.4	Perusoikeuksien rajoitusedellytykset	164
3.2.5	Euroopan ihmisoikeussopimus perusoikeussuojan vähimmäistasona	168
3.2.6	EU:n perusoikeuksien suhde muihin kansainvälisiin ihmisoikeussopimukseen ja jäsenvaltioiden perustuslaeissa suojattuihin perusoikeuksiin	171

3.2.7	Jaottelu oikeuksiin ja periaatteisiin	173
3.2.8	Perusoikeuskirjan tulkinta	174
3.2.9	Perusoikeuksien väärinkäytön kieltö	174
4	Perusoikeuskirjan suhde yleisiin oikeusperiaatteisiin	175
5	Ihmisoikeudet ja EU	175
5.1	Yleisiä näkökohtia	175
5.2	Unioniin ja sen jäsenvaltioihin kohdistuva kansainvälinen ihmisoikeusvalvonta	176
5.3	Unionin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen	178
6	Perus- ja ihmisoikeuksien edistämis- ja valvontamekanismit unionissa	180
6.1	Yleisiä näkökohtia	180
6.2	Yksittäisiä mekanismeja	181
6.2.1	Ennakkoratkaisumenettely	181
6.2.2	Kumoamiskanne	181
6.2.3	Petito- ja kanteluoikeus	182
6.2.4	Sanktio- ja rikkomusmenettely	182
7	Unionin kansalaisuus	184
7.1	Yleisiä näkökohtia	184
7.2	Henkilöllinen soveltamisala	185
7.3	Kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän kieltö	188
VI	Oikeusturvan perusteet	189
1	Lähtökohdaksi: EU-oikeuden soveltamisen painopiste on jäsenvaltioiden tuomioistuimissa ja viranomaisissa	189
2	Ennakkoratkaisumenettely	190
2.1	Yleisiä näkökohtia ennakkoratkaisumenettelyn funktioista ja merkityksestä	190
2.2	EU-tuomioistuimen ja kansallisen tuomioistuimen toimivaltasuhteet ennakkoratkaisumenettelyssä	192
2.3	Ennakkoratkaisupyynnön kohde	193
3	Jäsenvaltion tuomioistuin	195
4	Ennakkoratkaisun pyytämisestä päättäminen	198
5	Ennakkoratkaisun pyytäminen kansallisten tuomioistuinten oikeutena ja velvollisuutena	202

5.1	Millä kansallisilla tuomioistuimilla on velvollisuus pyytää ennakkoratkaisua?	202
5.2	Ennakkoratkaisun pyytäminen kaikkien kansallisten tuomioistuinten velvollisuutena	203
5.3	Poikkeukset ylimpien kansallisten tuomioistuinten velvollisuuteen pyytää ennakkoratkaisua	203
6	Ennakkoratkaisupyynnön käsittely EU-tuomioistuimessa	206
7	Ennakkoratkaisun sitovuus ja vaikutukset	208
7.1	Yleisiä näkökohtia ennakkoratkaisusta	208
7.2	EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisujen sitovuus	208
7.2.1	EU-tuomioistuimen sidonnaisuus omaan oikeuskäytäntöön	208
7.2.2	Ennakkoratkaisun sitovuus suhteessa kansallisiin tuomioistuimiin	209
7.3	Ennakkoratkaisun vaikutukset ajallisella ulottuvuudella	211
7.4	EU-tuomioistuimen ratkaisujen vaikutus lainvoimaisiin kansallisiin hallintopäätöksiin ja tuomioistuinratkaisuihin	212
7.5	Kansallisten tuomioistuinten liikkumavara suhteessa EU-tuomioistuimen oikeuskäytäntöön	214
8	Kumoamiskanteet	215
9	Muita kanteita	217
10	Rikkomusasiat	218
VII	EU-oikeus Suomen oikeudessa	221
1	Yleisesti Suomen oikeuden eurooppalaistumisesta	221
2	Euroopan unionin jäsenyyden vaikutukset Suomen oikeuteen	222
3	Euroopan unionin jäsenyyden vaikutukset Suomen valtiosäännön perusteisiin	223
4	EU-asioiden kansallinen valmistelu	226
4.1	Yleisiä näkökohtia	226
4.2	EU-asioiden valmistelu valtioneuvostossa	227
4.3	Eduskunnan osallistuminen EU-asioita koskevaan kansalliseen päätöksentekoon	229
5	EU-oikeus Suomen oikeudessa	232

5.1	Yleisesti kansainvälisen oikeuden ja Suomen oikeuden välisestä suhteesta	232
5.2	EU-oikeuden valtiosisäinen voimassaolo, asema ja sovellettavuus Suomen oikeudessa	233
5.3	EU-säädösten implementointimenetelmät	235
6	EU-oikeuden soveltaminen suomalaisissa tuomioistuimissa	237
6.1	EU-oikeuden soveltamisen painopisteitä ja suuntia	237
6.2	EU-oikeuden periaatteiden soveltaminen suomalaisissa tuomioistuimissa	238
6.3	Suomalaisten tuomioistuinten ennakkoratkaisupyynnöt vuosina 1995–2015	245
	Lähteet	247
	Oikeustapaukset ja lausunnot	255
	Oikeustapaukset	255
	Euroopan unionin tuomioistuin	255
	Tapausnumeron mukaan aikajärjestyksessä	255
	Osapuolten mukaan aakkosjärjestyksessä	265
	Unionin yleinen tuomioistuin	277
	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin	277
	Korkein hallinto-oikeus	278
	Korkein oikeus	278
	Lausunnot	279
	Asiahakemisto	281